

Németh Zoltán György¹

A nyomozó hatóság bizonyításban játszott szerepe, a nyomozati tényfeltárás és a bizonyítás összefüggései

Bevezető gondolatok

A büntetőeljárásnak oly mértékben lényegi eleme a bizonyítás, hogy az eljárási célok elérése bizonyítás nélkül lehetetlen. A büntetőeljárás tartalmi oldalának jelentős részét a bizonyítás képezi. A bizonyítás a ténymegállapítás feltétele, a ténymegállapítás pedig a jogkérdések megoldásának alapja. A bizonyítás tehát a jogalkalmazási folyamat legnagyobb terjedelmű része, mely a törvény rendszeréből adódóan az egész eljáráson végighúzódik. A bizonyítás szó hallatán legtöbbször a bírósági tárgyaláson felvett bizonyításra, illetve a feltételezések igazolására, mint logikai tevékenységre asszociálnak. Habár vitathatatlan, hogy a tárgyalás adja a bizonyítás felvétel magját, mégis a bizonyítás tartalma összetettebb annál, hogy a tárgyalási szakra redukálható legyen. Elméletileg a bizonyításnak több mozzanattól kell összetevődnie, melybe beletartozik a bizonyítékok összegyűjtése, bíróság elé tárása, értékelése és felhasználása is. A bizonyítás e több mozzanattól megközelítése szükségszerűen felveti annak tisztázását, hogy a bizonyítás alanyai mely mozzanatokot végzik, miként vesznek részt a bizonyításban.

Tanulmányom célja megvilágítani a nyomozati bizonyítás tartalmát, megvizsgálni tudományos megközelítéseit, valamint áttekinteni az eljárásjogi kodifikáció történeti eredményeit, a hatályos törvény rendelkezéseit és ebből levonni olyan következtetéseket, melyek választ adnak a tanulmány gerincét alkotó fő kérdésre; milyen tartalommal folyik bizonyítás a nyomozás során. E kutatás során igyekszem rámutatni arra, hogy a bizonyítás több mint logikai művelet és a büntetőeljárásban olyan sajátosságokkal rendelkezik, melyek mind a köznapi, mind pedig a tudományos bizonyítástól elhatárolják.

I. A nyomozás szerepe a büntetőeljárásbeli bizonyításban

I.1. Az előkészítő szakasz célja és szerepe a büntetőeljárásban

A Be. rendelkezése alapján a vád bizonyítása a vádlót terheli, a terhelt terhére pedig csak a kétséget kizáróan bizonyított tények értékelhetők. Az ügyészség és a bíróság feladata az, hogy a vádlott bűnösségét marasztaló ítélet reményében minden kétséget kizáróan bizonyítsa, a védelem részéről azonban elég, ha e bizonyítékokkal szemben erős kétséget támaszt.² Mindebből következik a vádhatóság azon kötelezettsége, hogy oly mértékben bizonyított tényállást terjesszen elő a bíróságon, mely a vádlott bűnösségével kapcsolatban ésszerű kételynek nem enged teret. Mindez az ártatlanság vélelméből következik, melynek értelmében a vádlottat bűnösségének jogerős megállapításáig ártatlanként kell kezelni, így a bűnösséghez fűződő jogkövetkezmények nem alkalmazhatók. Az ártatlanság vélelmének megdöntése tehát a vádhatóság feladata.

¹ Ügyészségi fogalmazó, Debreceni Nyomozó Ügyészség

² Pusztai László: Az új olasz büntetőeljárás törvény a hazai kodifikáció nézőpontjából, Magyar Jog, 1991/4. sz., 236.

A bíróságnak az Alaptörvényben és a Be.-ben megfogalmazott feladata az igazságszolgáltatás, míg az ügyészség - ugyancsak az Alaptörvény és a Be. rendelkezései szerint - egyéb kötelezettségei mellett a vád képviselőjére és bizonyítására köteles.

A vádlót terhelő bizonyítási kötelezettség jelenti egyrészt a bizonyítási eszközök felderítését, felhasználását, másrészt a bizonyításban való tevőleges közreműködést.³

A nyomozati szakasz feladatát képezi a bírósági tárgyalás előkészítése oly módon, hogy a tényállás, az elkövető és a büntetőjogilag releváns egyéb tények felderítése megvalósuljon, illetve a bűnösség bizonyítására elégséges perrendszerűen rögzített bizonyíték álljon rendelkezésre.

Bócz Endre a nyomozás valódi funkcióját abban jelölte meg, hogy a nyomozó hatóság megítélheti, a történetekre vonatkozó ismeretei mennyiben bizonyíthatóak, az ügyész pedig azt ítélni meg, hogy a bizonyítható tények mennyiben alkotnak büntetendő cselekményt, ugyanis az elé tárt bizonyítékoknak kell az ügyészt arra az ésszerű felismerésre indítaniuk, hogy bűncselekmény történt, melyet a terhelt követett el, és mindezt perrendszerű bizonyítékok támasztják alá.⁴ A nyomozásnak oly mértékben kell a bizonyítékokat beszereznie, ami a konkrét ügy jellegéhez, bonyolultságához, a bűncselekmény fajtájához, a védekezés tartalmához igazodik, nem kockáztatja a vádemelés eredményességét, ugyanakkor elkerüli a túlbizonyítást, mellőzi a szükségtelen idő-, költség és energiárfordítást a hatóság részéről.⁵

Annak fenntartása mellett, hogy a nyomozás során útkeresés, személy és tárgykutatás folyik kijelenthető, hogy a gyanúsítástól - mivel az elkövető személye megállapítást nyert - elkezdődik a célirányos bizonyítási tevékenység, melynek célja az ügyész meggyőzése a nyomozási anyag alapján kialakított nyomozó hatósági álláspontról. A nyomozó hatóság által végzett bizonyítási cselekmények célja az, hogy a tényállás hiánytalan megállapítására kerüljön sor és az ügyészben ésszerű érvekkel alakítsák ki a meggyőződést arról, hogy a fent leírtakra figyelemmel az ügy megérett a vádemelésre. Az előkészítő szak lényege, hogy az ügyész megalapozott tényállást produkáljon, melyben a bűncselekménnyel kapcsolatos releváns tények felderítésre kerültek, és lehetővé vált, hogy a bíróság az elé tárt bizonyítékok alapján megalapozott határozatot hozhasson.

Összefoglalva az előkészítő szakasz kettős funkcióval bír, egyrészt lehetővé teszi azon ügyek kiszűrését, melyek anyagi vagy eljárásjogi okból nem alkalmasak a büntetőeljárásra, illetve amelyekben nem szükséges a bíróság előtti felelősségre vonás, másrészt teljes körűen és törvényesen lefolytatott felderítés és bizonyítás eredményeképpen megteremti annak a lehetőségét, hogy az ügyész a vád indítványozása folytán az állam büntetőigényét érvényesítse.⁶

I.2. A bűnügyi bizonyítás, mint komplex jelenség: az integrált bizonyításelmélet

Az általános értelemben vett bizonyítás - így a bűnügyi bizonyítás is - összetett, több jelentéstartalommal bíró tevékenység, melynek szükségszerűen több oldala létezik. Az

³ Jakucs Tamás (szerk.): Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényhez, *Complex Jogtár* (2011.02.05.) a Be. 4. § kommentárja

⁴ Bócz Endre: Elgondolások a büntetőeljárás újrakodifikálásához, *Belügyi Szemle*, 1990/1, 51-58.

⁵ Bodor Tibor et. al.: A büntetőeljárás törvény magyarázata, *Complex*, Budapest, 2009, 561.

⁶ Jármay Tibor: Gondolatok a bizonyítás egyes kérdéseiről, in: Nagy Ferenc: (szerk.) *Ad Futuram Memoriam*, Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére, Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2007., 57.

eljárásjogi értelemben vett bizonyítás processzuális kerettel és megismerési, igazolási tevékenységben testet öltő materiális tartalommal rendelkezik. Mivel a teljes bizonyosság elérése perökonómiai és instrumentális okokból soha nem lehetséges, a bizonyosság mércéje mindig a bíróság szubjektív meggyőződése marad, miszerint ha a megismerés végén saját tudattartalmát az objektív valósággal egyezőnek nyilvánítja, akkor saját tudattartalma adja a történeti tényállást. Ehhez hozzá tartozik az is, hogy a bíróság szubjektív tudattartalmát a bizonyítékok értékelése alapján alakítja ki, és e meggyőződést - pontosabban a meggyőződéshez elvezető logikai következtetést - az indokolás fogadtatja el a kívülállókkal.

Egyetértek Vida Mihállyal abban, hogy a büntetőeljárásban a bizonyítás összetett fogalom, mely magában foglalja a bizonyítás célját, feladatát, tárgyát, a bizonyítás eszközeit, alanyait és ezek eljárási cselekményeit. Tremmel Flórián a bizonyítás komplex jelenség voltát - ami az összetettség megismerési jellegéből és tárgyából adódik - szintén elfogadja.

Álláspontom szerint nem szabad a bizonyítás fogalmát egy-egy résztulajdonságára redukálni, mivel komplex, ciklikus tevékenységről van szó, amely eltérő tulajdonságokat mutat a nyomozási és a tárgyalási szakban, azonban a bizonyítás e két strukturális vetülete a bizonyítási tevékenység eljárásjogi egységét mégsem töri meg.

A bizonyítás mindenképpen *logikai* tevékenység, melyben egy vitatott tétel igazolása történik olyan tételekkel, melyek bizonyossága felől nincs kétség. A bizonyítás logikai vetülete a bizonyítékok analitikus és szintetikus vizsgálatának eredményeként a ténymegállapításban érhető tetten. Ugyanebben a mozzanatban jelentkezik a *pszichikus* elem is. A bizonyítási tevékenység arra irányul, hogy a hatóságban, illetve bíróságban a felek olyan meggyőződést érjenek el, melynek eredményeképpen a hatóság, illetve bíróság megingathatatlanul egyezőnek találja a történeti tényállást a felek által előadottakkal. A feleknek olyan relációban kell feltárniuk a bizonyítandó és bizonyító tényeket, hogy a hatóság, illetve bíróság ésszerű logikai következtetés útján arra a meggyőződésre juthasson, hogy a bizonyítandó tények bizonyosak.

A bizonyítási tevékenység a büntetőeljárás előkészítő szakaszában még a többverziós ismeretek szintjén, útkeresésként van jelen, ezért a nyomozó hatóság folyamatosan kizárja, és igazolja az egyes cselekmények meghatározott módon való megtörténtét. A nyomozás során végzett bizonyítás ily módon a *szelektív megismerésben* is testet ölt, mely többlépcsős módon verziók igazolásával és cáfolásával koncentrálna a nyomozó hatóság ismereteit a többverziós szintről a legéletszerűbb verzió felé, amely a bizonyítási cselekmények láncolatának hatására az ismeret egy magasabb fokához vezet.

Amennyiben a felek a bíróság meggyőzésére irányuló, és annak kialakítását eredményező tevékenységüket az eljárási törvényben foglalt szabályok betartásával végzik, úgy tevékenységük eljárási cselekményként írható le, *processzuális* értelemben is bizonyítássá válik. A bizonyítás, mint komplex tevékenység tehát alapvetően materiális és formális aspektusban vizsgálendő. *Materiálisan* a bizonyítási tevékenység célja, hogy a még nem ismert tények ismertté, a nem igazolt tények igazoltá váljanak. Ez instrumentálisan a bűncselekménnyel és az elkövetővel kapcsolatos múltbeli tények felderítését, összefüggésbe állítását és a megismerés során felállított hipotézisek igazolását foglalja magában. A fenti tevékenység így logikai következtetési séma alapján zajlik, és a bizonyítást végző alany ismereteit hipotézisei igazolása eredményeképpen kialakuló meggyőződése útján bővíti. Az eljárás későbbi szakaszaiban a bizonyítást végző eljárási jogalany az általa végzett bizonyítás eredményeképpen, a bizonyítás eredményét megállapítani jogosult eljárási jogalany meggyőződését törekszik elérni.

A büntetőeljárásbeli bizonyítás materiális tartalma kétirányú, amelyben a nyomozás során a bizonyítékok felkutatása, összegyűjtése, rögzítése körében a szelektív megismerés tevékenysége dominál, míg a bírósági eljárásban a bíróság meggyőzésében testet öltő pszichikus és logikai jelleg erőteljesebben érvényesül. Emellett természetesen arról sem szabad megfeledkezni, hogy az bíróság eljáró tagja a vádiratból és a nyomozati iratokból ismeri meg az ügyet, azonban a közvetlenség elve a nyomozati bizonyítás ellenőrzését, a bizonyítékok személyes vizsgálatát követeli meg, így a bíróság is részese a megismerésnek.

Formális értelemben a bizonyítás az eljárási szabályok rendszerében és az eljárási szabályoknak megfelelően történik. Az eljárási jogszabályok keretet adnak a bizonyítási tevékenységnek, így beemelik a bizonyítást az eljárásjog rendszerébe eljárási cselekményként megragadva azt. A bizonyítási cselekményeket a Be. szabályaival összhangban kell végezni, ellenkező esetben eredményük nem használható fel a meggyőződés kialakításánál.

A büntetőeljárásban egyrészt a tények, másrészt a jogvita keretein belül a jogszabály értelmezéséről szóló kijelentések igényelnek bizonyítást. A ténybizonyítás sajátossága, hogy az anyagi világban lezajló eseményekre vonatkozik. Mind a bizonyítandó, mind a bizonyító tételek az anyagi valóság részei, így tények. A jogilag releváns tények felderítésének, a bizonyítékok felkutatásának és biztosításának terrénuma a nyomozás, míg a tárgyalási szakban e tényeket a bíróság a bizonyítás felvétel körében vizsgálja. A fentiek alapján látható, hogy a büntetőeljárásbeli bizonyítás döntően *ténybizonyítás*, mivel a nyomozás és az elsőfokú eljárás múltbeli, jogilag releváns tények igazolására irányul. A ténybizonyítás az a sarkalatos ismérv, amely elhatárolja az eljárásjogok - így a büntetőeljárás - bizonyítási tevékenységét az általános tételek megállapítására irányuló tudományos, elsősorban természettudományos bizonyítástól.

A fent leírtakon túl az is kiemelés érdemel, hogy a megismerésnek létezik egy érzéki és egy értelmi oldala. Érzéki megismerés útján közvetlenül szerzünk ismereteket, értelmi megismerés útján többnyire áttételesen. Ily módon a logikai megismerés mindig közvetett ismeretforrás, ami a büntetőeljárásbeli bizonyításra is érvényes. A nyomozó hatóság a helyszíni eljárása során, kriminalisztikai vizsgálatok alatt, vagy kihallgatás alkalmával személyesen meggyőződik a vizsgált tényekről, míg a bíróság előtt már csak a nyomozati cselekményekről készült jegyzőkönyvek, fénykép illetve videofelvételek állnak rendelkezésre. A személyi és tárgyi bizonyítékokról a bíróságnak módjában áll személyesen meggyőződni, azonban a nyomozás során feltárt bizonyítékokról általánosan elmondható, hogy azok a bíróság előtt áttételesen, származékos formában jelennek meg, ezért általános követelmény velük szemben az eljárási szabályok maradéktalan betartása, valamint a bizonyítási cselekmények folyamatos jegyzőkönyvvezése. A fenti gondolatmenet alapján a büntetőeljárásbeli bizonyítás egyben *közvetett bizonyítás* is, mely nem tévesztendő össze a közvetett bizonyítékokkal történő bizonyítással.

Mindenképpen fontos kiemelni azt a törvényi kívánalmat, mely szerint a büntetőeljárás alanyainak a bizonyítás során a tényállás alapos és hiánytalan, valóságnak megfelelő tisztázására kell törekedniük, amely azonban szoros összefüggésben áll a büntetőeljárás azon céljával, miszerint a bűncselekményeket és elkövetőiket fel kell deríteni, az elkövetőket bíróság elé kell állítani, felelősségre kell vonni és meg kell büntetni.⁷ A bűncselekmény és annak elkövetője felderítésének, illetve az elkövetők megbüntetésének útja instrumentálisan a

---

⁷ Király Tibor: Büntető eljárásjog, Osiris, Budapest, 2008., 17.

bizonyítás, mely a büntetőeljárás céljai beteljesítéséhez a legnagyobb volumenű és nélkülözhetetlen eszköz.

I.3. A nyomozati bizonyítás tartalma

I.3.1. A nyomozó hatóság bizonyítási szerepének történeti modelljei

A Be. a perrendszerű bizonyítás alapját adó „a bizonyítás törvényessége” cím alatt úgy rendelkezik, hogy a törvényes bizonyításnak a bizonyítási eszközök felderítésére, összegyűjtésére, biztosítására is ki kell terjednie, így e tevékenységeket - melyek funkcionálisan a nyomozás szakára esnek - a bizonyítás fogalmába sorolja.⁸

A nyomozás során felvett bizonyítás megítélése alapvetően attól függ, hogy miként közelítjük meg a nyomozó hatóság bizonyításban játszott szerepét. E szerep megítélése döntően meghatározza a nyomozati bizonyítás tartalmát és jelentőségét az eljárásban. A nyomozó hatóság bizonyító tevékenységével kapcsolatban három modell létezik.

Az első modell szerint a nyomozó szerv bizonyító tevékenysége során feltárt tények és adatok olyan bizonyítékok, melyek úgy képezhetik bírósági tárgyalás alapját, hogy annak során közvetlenül felhasználhatók. E felfogás tehát az objektív valóság feltárását és a tényállás megállapítását is a nyomozás feladatává teszi, így ennek az a következménye, hogy a nyomozó hatóság az ügyészhez és a bírósághoz hasonlóan kivonja a részét a ténymegállapításból. Ezt követően a tárgyalási szakban a nyomozati bizonyítékok közvetlenül felhasználhatók, így a bíróság szerepe inkább a nyomozati anyag ellenőrzésére irányul, mint az érdemi bizonyítás felvételre. Ez a modell magán hordja az inkvizitórius eljárási rendszer sajátosságait, mivel a nyomozóelv dominánsan jellemzi. A kontinentális országok többségében érvényesülnek ezek a jellegzetességek, bár nem ilyen sarkalatos módon, pusztán oly mértékben, hogy az a vegyes büntetőeljárási rendszerbe beleférjen.

A második modell a nyomozó hatóság szerepét a bizonyítékok felkutatásában és rögzítésében jelöli meg. A nyomozás célja az ügyész tájékoztatása, így a bírósági eljárásban folyik az érdemi bizonyítás, melyben a nyomozati iratok közvetlenül nem, csak az ügyészen keresztül használhatók fel. Csak az a tevékenység minősül bizonyításnak, amely a tárgyalási szakban a bíróság előtt folyik. A bírói ténymegállapítás alapját a tárgyalási bizonyítási anyag képezi, amelynek ugyan részévé válhat a nyomozati anyag, azonban ennek szerepe csak másodlagos. A nyomozati anyag célja az ügyész tájékoztatása, így ő ítéli meg, hogy mely bizonyítékot lehet a vád alátámasztására felhasználni, tehát ebben a felfogásban a vád csak a bírósági eljárás alapja.⁹ E modell az akkuzatórius eljárási rendszer jegyeit viseli, melyben a vádelv dominanciája érvényesül. Ez az eljárási rendszer és bizonyítási felfogás jellemzi az angol büntetőeljárást, melyet találóan „*discovery*” rendszerként tartanak számon.

A magyar büntetőeljárás vegyes rendszerben működik, tehát a nyomozóelv és a vádelv egyensúlya jellemzi. A bírósági eljárás alapja a törvényes vád, mely a nyomozati szakban feltárt tények és összegyűjtött bizonyítékok alapján meghatározott személy, pontosan körülírt, büntetőtörvénybe ütköző cselekményét megjelölve a bírósági eljárás kezdeményezésére irányuló indítvány. A bíróság a vádhoz kötve van, így csak a megvádolt személy vád tárgyává tett cselekménye vonatkozásában hozhat határozatot. A nyomozó hatóság szerepe a bűncselekmény és az elkövető felderítése, valamint a bizonyítási eszközök

---

⁸ Be. 77. §

⁹ Bárd Károly: A büntető hatalom megosztásának buktatói. KJK, Budapest, 1987, 53-131.

felkutatása és biztosítása oly mértékben, hogy az ügyész dönthesse arról, vádat emel-e.¹⁰ A tényállást az ügyész és a bíróság állapítja meg, ezért a bizonyítékok értékelése is az ő feladatuk. A bizonyítás során a tényállást alaposan, hiánytalanul, a valóságnak megfelelő módon kell megállapítani.

Az 1973-as Be. alapelvi szinten rendelkezett arról, hogy a hatóságok feladata az eljárás minden szakában a tényállás alapos és hiánytalan tisztázása, valamint valóságnak megfelelő megállapítása. Ebből következett, hogy a nyomozó hatóság is végzett tényállás megállapító tevékenységet, illetve a nyomozás célja nem az ügyész tájékoztatása volt, hanem ugyanolyan bizonyítás folyt a nyomozati szakban is, mint a tárgyaláson. A nyomozással kapcsolatos törvényalkotási elvárás az volt, hogy okirati formába öltöztetett perrendszerű bizonyítékokat reprodukáljon, így a tárgyaláson a bíróság feladata a nyomozati anyag és a tárgyaláson elhangzottak összevetését fedte le.¹¹

Mára a tárgyalás dominanciája érvényesül, sőt a Be. a tárgyalást - mint bírósági eljárási formát - a terhelt büntetőjogi felelőssége eldöntésére felvett bizonyítás számára tartja fenn, melyben a nyomozati anyag felolvasással tehető a tárgyalás anyagává, és okirati bizonyítékként a bíróság előtt felvett bizonyítékok sorába beillesztésre kerül. A tárgyaláson azért kell minden bizonyítási cselekményt megismételni, mert a közvetlenség elve, pontosabban a bizonyítékoknak a ténymegállapítást végző részéről történő közvetlen észlelése ad optimális keretet a helyes ténymegállapításhoz.¹² Megjegyzendő azonban az, hogy gyakran adódnak olyan esetek, amikor egyes bizonyítási eljárások a tárgyalási szakban már nem kivitelezhetőek, így a halottszemle, vagy adott esetben a helyszíni kihallgatás.

Az 1998-as büntetőeljárás törvény a nyomozati szak szerepét a tárgyaláshoz képest csökkentette, a nyomozó hatóság bizonyításban játszott feladatává a felderítést és a bizonyítékok összegyűjtését tette. Az értékelő tevékenység már az ügyész felelőssége. Az ügyész rendelkezik a nyomozásról, tehát a nyomozás arculatát ma már döntően az ügyész határozza meg.

1.3.2. A megismerés mint eljárási cél

Az ismeretelmélet tételei szerint a megismerésnek két útja létezik, az érzéki és a logikai (intellektuális) megismerés. A nem közvetlen érzéki megismerésből eredő ismeret igazsága általában logikai bizonyítást igényel.¹³ Az intellektuális megismerésnek a bizonyítás elengedhetetlen mozzanata, tehát a bizonyítás része a széles értelemben vett megismerési folyamatnak, azonban a megismerés nem fejeződik be a valóság jelenségeinek és törvényszerűségeinek hipotetikus feltárásával, hanem magában foglalja a feltételezett ismeretek igazolását is. Csak bizonyítás útján válhat a megismerés tárgya tényekkel alátámasztott tudattartalommal.

A nyomozás során végzett bizonyítás eleinte csak a megismerés oldalát domborítja ki. Kezdetben az elkövető személyének felderítéséig a bizonyítás egyetlen alanya a nyomozó

---

¹⁰ Be. 164. § (2) bek.

¹¹ Erdei Árpád – A trónfosztott királynő uralkodása, avagy a bizonyításelmélet szent tehene, Magyar Jog, 1991/4. sz., 214.

¹² Bócz Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai, sikerek, zátonyok és vargabetűk, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006, 139, 146.

¹³ Király Tibor: Büntetőítélet a jog határán, KJK Kiadó, Budapest, 1972., 78.

hatóság, amely az első bizonyítékok beszerzését követően önmagát próbálja meggyőzni kutatási irányai, megállapításai helyességéről. A nyomozás e szakaszában a bizonyítás valószínűsége alapuló logikai ítéletekre épül, melyeket a bűncselekmény gyanúja indukál, és a nyomozó hatóság valószínűségi következtetéseit az okozatból az okra következtetéssel vonja le visszafelé haladva az okozatosság fonalán, valamint e körben bizonyítékokat kutat fel, majd elemez.

A nyomozás során végzett bizonyítás felfogható azonban két alany között lejátszódó igazolási tevékenységként is. Mivel a magyar büntetőeljárás a nyomozó hatóság és az ügyész kapcsolatának kontinentális modelljére épül, a nyomozás felett az ügyész rendelkezik. Nevezett modell szerint a nyomozó hatóság részéről az ügyész irányába folyamatos jelentéstételi kötelezettsége áll fenn, melynek következtében időről időre számot kell adni a nyomozás állásáról.¹⁴ Ennek figyelembevételével a nyomozás során végzett bizonyítás felfogható oly módon, hogy a nyomozó hatóság az ügyészt próbálja meggyőzni a feltárt bizonyítási eszközök relevanciájáról és a nyomozás folytatására alkalmasságukról. Azt is látni kell, hogy ha az ügyész rendelkezik a nyomozásról, úgy a nyomozás és annak eredménye az ügyész szakmai felelőssége, mivel végső soron a bíróság előtt az ügyész tárja fel a tényállást és igazolja a feltételezett ismeretek valóságát.¹⁵

A nyomozást különösen jellemzi a szelektív megismerés, mivel a nyomozó hatóság munkája útkeresésben, személy és tárgykutatásban testesül meg, ami válogatást feltételez. Szelektálni kell a történés elemei között, ki kell szűrni, hogy mely tények rendelkeznek jogi vagy bizonyítási relevanciával. A szelektivitás a keresést a tényhalmaz ígéretesnek tűnő elemei felé tereli, így lehetővé válik a felderítést meghatározott irányba koncentrálni, ezáltal is takarékoskodva az erőforrásokkal.

A nyomozási tevékenység alapvetően két szakaszra osztható, felderítésre és vizsgálatra, amely munkafázisok, a Be. integrált nyomozási modell felfogásában törvényi szinten nem különülnek el. A Be. hallgat a felderítés és vizsgálat kapcsolatáról, az ide tartozó tevékenységeket a nyomozás és a bizonyítás szabályai között egységesen taglalja.

A nyomozás olyan tudatos és tervszerű megismerési folyamat, amely információk gyűjtésén és rögzítésén keresztül valamely múltban lezajlott és bűncselekmény gyanúját keltő cselekmény valóságnak megfelelő rekonstruálására, továbbá az elkövető megállapítására irányul annak eldöntése végett, hogy indokolt-e a terhelt bírósági felelősségre vonása. A nyomozásnál szűkebb kört fog át a vizsgálat, ami intézkedések olyan törvényben szabályozott sorozataként jelenik meg, mely már fennálló gyanú esetén a tényállás megállapítását, illetve a terhelt szempontjából releváns bizonyítékok feltárását foglalja magában.¹⁶ Arról sem szabad megfeledkezni, hogy a vizsgálat általános értelemben az ismeretszerzés egy szisztematikus, szervezett módját is jelenti.

A Be. a nyomozás fogalmát használja, mely a felderítő és vizsgálati tevékenységet egységesen a nyomozás részének tekinti. A bünvádi perrendtartás azonban külön előkészítő eljárásként szabályozta mind a nyomozást, mind a vizsgálatot. Ma a rendőrségi szakzsargon és gyakorlat különíti el a vizsgálat tevékenységét a szolgálati munka során, mely azonban nem lép ki a Be. által felállított generális nyomozási tevékenység keretéből.

---

¹⁴ Be. 165. § (2) bek. II. fordulója

¹⁵ Finszter Géza: Bizonyításelméletek a jog világában, Rendészeti Szemle, 2006/7-8., 89.

¹⁶ Tóth Mihály (szerk.): Büntető eljárásjog, HVG-ORAC, Budapest, 2010., 304-305.

A *felderítés* definiálása a szakirodalomban nem egységes, azonban lényegét tekintve a büntető eljárásjog-tudomány a tényállás, illetve az elkövető kilétének megállapítását és a bizonyítékok összegyűjtését tekinti felderítésnek.¹⁷ Eltérés mutatkozik a tekintetben is, hogy ismeretlen vagy ismert tettes ellen indul-e büntetőeljárás. A felderítés lényegében nem más, mint adatgyűjtés, az ügy szempontjából releváns adatok felkutatása, összegyűjtése, ellenőrzése, értékelése és rögzítése az eljárásjogban meghatározottak szerint.¹⁸ A kriminalisztikában *Lakatos János* értelmezésében a nyomozáson belül a felderítés a történeti tényállás megismerése és a nyomozási feladatok elvégzéséhez szükséges feltételek biztosítására irányuló adatgyűjtő és adatfeldolgozó tevékenység.¹⁹

Bócz Endre oly módon tesz különbséget a felderítés és a vizsgálat között, hogy a felderítést a bűnügyi érdeklődésre számot tartó történés ténycsoportjának körvonalazásában, a vizsgálatot pedig az ide tartozó tények valóságos létezésének megállapításában ragadja meg. A kétféle szolgálati munkáról - a bizonyítás relációjában vizsgálva - elmondható, hogy a vizsgálatnak a bizonyító tény valóságát és a feltételezett bizonyítási ok valóságát kell kimutatnia.²⁰

Jelen tanulmányban a felderítő tevékenységet a büntető eljárásjog oldaláról közelítve illetve az ismeretlen tettes ellen indult nyomozás fogalomkörében kívánom használni. A bizonyítás során egyetlen verzió levezetése történik, oly módon, hogy e verzió mások számára is elfogadható és igazolható legyen, vagyis a bizonyítás szükségképpen feltételezi a megelőző felderítést. A bizonyítási eljárás alapvetően a ténykérdések tisztázására irányul, ahol a ténykérdések természetesen két részre oszthatók, egyrészt a bűncselekmény tárgyi oldalára utaló, másrészt az alanyi oldalra utaló jellegűek lehetnek.²¹

A nyomozás kezdetén a felderítés dominál, míg a vizsgálati szakban a bizonyítás érvényesül meghatározó mértékben. A felderítési tevékenység lényegesen több adatot igényel, ezért szélesebb körű adatgyűjtést feltételez, mint önmagában véve a bizonyítás. A felderítés szakaszában a nyomozó hatóság széles körben kutat, számos nyomozási verzióval dolgozik, és az elkövetők lehetséges körét széles határolja be. A bizonyítás során a felderített adatok töredéke lesz jogilag releváns, így az adatok és a belőlük következő verziók túlnyomó részét a nyomozás végére sikerül kizárni. A felderítés lényegét tekintve útkeresés, mivel célja a perrendszerű bizonyítás előkészítése és a vizsgálat gyakorlati megalapozása, ezért nem is igényel perrendszerű bizonyítékokat, tartalmának sokkal inkább minden figyelembe vehető információ és adatforrás célhoz kötött kiaknázása felel meg. Az így megszerzett információk és adatok összevetése eredményeként eldönthető, hogy mi képezi majd a bizonyítás tárgyát, így mit kell később perrendszerű bizonyítékokkal alátámasztani. A felderítés lehetővé teszi a történeti tényállás megállapítását, és a bizonyítás feltételeinek megteremtését.²²

Annak ellenére, hogy a felderítő és vizsgálati munka a rendőrségen belül szervezetileg elkülönül, a két tevékenység a gyakorlatban világosan nem határolható el egymástól, hiszen

¹⁷ Balláné Füstzer Erzsébet - Borszéki Győző - Lakatos János: *Kriminálmetodológia*, Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000., 60.

¹⁸ Kovács Gyula: *Büntetőperbeli bizonyítás a bűnügyi vizsgálati (nyomozó) munka tükrében*, Rejtjel kiadó, Budapest, 2003., 32.

¹⁹ Lakatos János: *Bevezetés a kriminalisztikába*, Rejtjel kiadó, Budapest, 2004., 92-93.

²⁰ Bócz Endre: *A processzualis bizonyítás és a bizonyítékok vizsgálata* in. Osztheimer Katalin (szerk.): *Az ügyész szerepe az eljárásjogokban*, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogi tudományi Kar, Budapest, 2010, 12.

²¹ Tremmel Flórián: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006., 32.

²² Balláné - Borszéki - Lakatos i.m., 68.

a bűncselekményre vonatkozó adatok, bizonyítási eszközök folyamatos beszerzése és ellenőrzése a kétféle tevékenység időbeli összemosisódását eredményezi.

Amint az fentebb körvonalazódott, a nyomozás, vizsgálat és felderítés között szoros a kapcsolat és e tevékenységek között sok helyen átfedések mutatkoznak, azonban konklúzióként leszögezhető, hogy a nyomozás - mint a büntetőeljárás bírósági eljárást előkészítő szakasza - ad keretet a bizonyítási tevékenységnek, mely a vizsgálat sajátja, és amelyet a felderítés alapoz meg.

1.4. A nyomozati megismerés elmélete

1.4.1. Materialista alapok

A ténymegállapítás a bűncselekmény - mint a valóság tényeinek valamilyen törvényszerűség alapján történő összekapcsolódásából előálló történés - egyes elemeinek, részleteinek feltárását és igazolását, azaz intellektuális megismerését foglalja magában. E tételből kiindulva különösen a nyomozati ténymegállapítás vonatkozásában célszerű a bizonyítás episztemológiai elméletének néhány sarkalatos megállapítását áttekinteni.

A szocialista büntető eljárásjog és kriminalisztika a dialektikus materializmus talaján állt. A dialektikus materializmus alapja az, hogy a világ minden jelensége visszavezethető materiális okokra. Tehát a szellemi, lelki jelenségek nem különülnek el a fizikai valóságtól, minden mentális állapotnak, folyamatnak fizikai eredője van. Ez azt eredményezi, hogy a materialista ismeretelméletek szerint bármely bonyolult jelenség értelmezhető és vizsgálható egyszerűbb jelenségek vizsgálata alapján. Ez a materialista lételmélet azon tételével magyarázható, mely szerint a bonyolult jelenségek náluk egyszerűbb jelenségek összekapcsolódásából jönnek létre.

A materialista dialektika specifikus, hiszen az anyag különböző – fizikai, kémiai, biológiai, társadalmi – mozgásformáit egymásra épülőnek tekinti, az anyagi világ jelenségeit ellentmondásosnak, állandó változásban és fejlődésben állónak fogja fel. A lét felsőbb szintjei történetileg az alsóbb szintekből keletkeznek, és törvényszerűségeik logikailag az alsóbb szintek törvényszerűségeiből erednek. Az egyes szintek között a minőségi szintváltást a dialektikus tagadás jelenti, mivel az alsóbb szintek bizonyos sajátosságai módosulva ugyan, de megőrződnek a felsőbb szinteken. Az ismételt szintváltás újra megjeleníti az eredeti minőséget, de más mennyiségi meghatározottsággal. Az ismertetett alaptételek lehetővé teszik, hogy a jelenségeket komponenseikből felépítve maradéktalanul feltérképezzük, így a világ a maga egészében megismerhető, az objektív igazság kideríthető.²³

Annak ellenére, hogy ideológiai szemléletváltás következett be a '90-es évek elején, a dialektikus materializmus tételei közül néhány ma is helytálló. Vitathatatlan az anyagi világ tényei és a rájuk vonatkozó ismeret dualizmusa, hiszen ez adja a tény, adat, bizonyíték megkülönböztetés alapját, illetve az intellektuális megismerés kiindulópontját. Szintén alapvető jelentőségű tétel a bizonyításban, hogy a komplex jelenségek egyszerűbb jelenségekből, illetve tényekből épülnek fel, ebből következően napjaink ténymegállapító tevékenységének egyik logikai eszköze kevesebbről a többre, illetve a többről a kevesebbre következtetés.

---

²³ Az objektív valóság azt a tudattartalmat jelenti, amelyben helyesen tükröződnek vissza a külső világ anyagi jelenségei.

A nyomozási terv immanens magja, az adatok gyűjtése és vizsgálata szintén dialektikus materialista alapokon nyugszik. A releváns és irreleváns adatok elhatárolása a jelenség-lényeg tanából ered. A lényeg a konkrét jelenségekben keresendő, mivel minden jelenségben a lényeg egy része tárul fel, ez képezi a kriminalisztikai verzióelmélet alapját, ugyanis a felderítésnek sokszor elsöre jelentéktelennek tűnő részletekre is ki kell terjednie, mivel később más adatok beszerzését követően kiderülhet, hogy a korábban jelentéktelennek tűnő részlet az újabb adatok fényében a bűncselekmény tényállási elemének komponense. Márpedig a nyomozás teljességének elve a nyomozás feladatainak maradéktalan elvégzését írja elő. A nyomozati feladatok azonban csak minden részletre kiterjedő, aprólékos kutatómunkával teljesíthetők.

A jelenség-lényeg tan szorosan összekapcsolódik a lehetőség és valóság tanával. Az összefüggés szükségzerű következménye a verziókkal végzett munka elméleti megalapozása. A valóság megismerése a tények lehetséges összefüggéseinek logikai összevetése alapján történik, amely tökéletesen visszaadja a nyomozási verziók alkalmazásának folyamatát. A retrospektív, visszatekintő kriminalisztikai gondolkodás alapja a jelenségek kölcsönös összefüggése és kauzális meghatározottsága. Az okozatiság nemcsak egyszerű időrendiséget jelent, hanem magában foglalja azt is, hogy az okként megjelölt jelenség az okozat előidézőjévé válik.²⁴

Nem szabad elvetni az objektív valóság megismerhetőségének tanát sem, mivel ennek - főleg büntetőügyekben - garanciális jelentősége van, ugyanis a bíróság ítéletének valóságghú tényálláson kell alapulnia. Ha elfogadjuk azt a tézist, miszerint az objektív valóság létezői - eszközök híján - a maguk teljességében nem ismerhetők meg, teljes körű megismerésükre akkor is törekednünk kell.

1.4.2. A megismerés tárgyainak sajátosságai a kriminalisztikai és az eljárásjogi megismerésben

A büntetőeljárásbeli bizonyítást, mint megismerési folyamatot a megismerés tárgya döntően meghatározza. A múltbeli tények megismerése különleges módszereket igényel. A releváns tények utólagos rekonstruálása a büntett folytán keletkezett anyagi és tudati elváltozások vizsgálata alapján történhet.

A bizonyítékok keletkezésének mechanizmusa - a materialista szemléletnek megfelelően - oly módon írható le, hogy a bűncselekmény, mint az objektív valóság tényeinek összekapcsolódó csoportja a valóságban olyan elváltozást idéz elő, melyet a velük való kölcsönhatás következtében a valóság más tényei visszatükröznek. Ezek vizsgálatával a bűncselekmény felderíthető és bizonyítható.

A büntetőeljárásban a megismerés fontos eszközét képezik a kriminalisztika tételei, a kriminalisztika elmélete pedig a bizonyítékok keletkezését elemi és tudati visszatükrözésre vezeti vissza. A visszatükröződés olyan lételméleti alaptétel, mely megteremti a kapcsolatot az anyagi tény és a rá vonatkozó ismeret között. A visszatükröződést - mint a kölcsönhatás folytán a tényekben változáshoz vezető jelenséget -

---

²⁴ A dialektikus tanokról: Vargha László (szerk.): Kriminalisztika, Egységes jegyzet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 26-27.

kiindulópontként elfogadva lehetővé válik a kölcsönhatások megismerése, melyek alapján ismeretek szerezhetők az objektív tényekről.

Az *elemi visszatükröződés*, a tárgyi bizonyítás alapjaként a tárgyak kölcsönhatását jelzi. A *tudati visszatükröződés* az anyagi tény és az azt észlelő tudat kölcsönhatásának jelzőjeként ragadható meg, ugyanis az észlelt anyagi tény a tudatban elváltozást okoz, különböző érzéseket, ítéleteket vált ki, emellett a legfontosabb változásként értékelhető, hogy a tudatban addig nem létező információ rögzül. Ez a jelenség adja a személyi bizonyítás alapját.

A bűnügyi bizonyítás - így a nyomozati tényfeltárás - alapját a személyi és tárgyi bizonyítási eszközök egysége jellemzi. A nyomozati szakban a bizonyítási eszközökkel végzett munka kiegészül az adatszerzéssel és feldolgozással, melyek szükségszerű feltételei a bizonyításnak.

A személyi bizonyítékok szubjektívebben tükrözik a valóságot, ugyanis az emberi tudat hajlamos az észlelt tényeket a jelenségek törvényszerűségei alapján összefüggésbe állítani és tudatilag olyan tényeket is hozzátenni az észleléshez, melyeket a tudat nem rögzített, azonban életszerűen, a megszokott történések sémája alapján a megfigyelt tényekből következnek. E módon a tudat logikai ítéletekkel egészíti ki a megfigyelt tényeket. Az észlelt és az azokhoz logikailag hozzátett tények közti határvonal az időmúlás következtében elmosódik.

A tárgyi bizonyítékok objektívabbak. Amennyiben rögzítésük törvényesen történt, elméletben nem fér kétség az általuk hordozott adattartalom valóságához. A tárgyi bizonyítékokat szintén jellemzi, hogy általában a bizonyítandó tények elemeire, vagy esetlegesen egyes bizonyítandó tényekre vonatkoznak. Ezzel szemben a személyi bizonyítékok akár az egész történést is visszatükrözhetik az összes törvényi tényállási elemre kiterjedően. A személyi bizonyítás során a hatóságnak körültekintően kell eljárnia, mert könnyen előfordulhat, hogy a tanú tévesen észlel valamilyen tény, vagy azt tudata nem pontosan őrzi meg. Erre a jelenségre mindig figyelemmel kell lenni a bizonyítékok értékelése során, mert e jelenség mind az erőforrások ésszerű felhasználása, mind a hamis tanúk felismerése szempontjából jelentőséggel bír.

A megismerés a nyomozati szakban érzéki és racionális úton egyaránt történik. A bűncselekmény tényeire vonatkozó adatokat a nyomozó hatóság általában közvetlenül érzékeli, az adat mögött álló materiális tény azonban áttételesen. Az adatok, mint a tényre vonatkozó ismeretek közvetlen észlelése azonban továbbra is szükségessé teszi a tények bizonyítását. A tények az objektív valóságban általuk okozott elváltozás alapján tárhatók fel, ez a körülmény követelményként támasztja a tények megtörténteire vonatkozó hipotézis igazolását is.

Ezzel el is érkeztünk a kriminalisztikai megismerés másik fontos elméleti kérdéséhez a verzióelmülethez. Verziók alkalmazása az adatok feldolgozásához kapcsolódik. A *nyomozási verzió* a büntett egészét, vagy annak valamely részét megmagyarázó feltételes logikai ítélet, a nyomozási tervvel szoros kapcsolatban álló taktikai eszköz.²⁵

A verziók a nyomozási terv kulcsfontosságú részei, hiszen a tényfeltáró tevékenység logikai folyamatában elengedhetetlen a megismert adatok által hordozott minden elméleti

---

²⁵ Illár Sándor (szerk.): *Krimináltaktika I.*, Rendőrtiszti Főiskola, Budapest, 1993, 78.

lehetőségre egy feltételes logikai ítéletet alapítani, melyek közül az adatok szelektálása következtében egyre többet sikerül kizárni, és a nyomozás befejezésekor a nyomozó hatóság elméletben eljut a bűncselekmény lefolyását magyarázó egyetlen verzió igazolásáig.

A verziók mint a nyomozati megismerés legfontosabb eszközei, a tudományos megismerés hipotéziseivel mutatnak rokonságot, azonban alapvető különbség, hogy a tudományban feltételes logikai ítéletet alapítani csak jelentős számú tudományos megfigyelésre lehet, a nyomozati megismerésben viszont a - bizonyítékínség miatt - a lehetőség alacsonyabb foka is igényli a jelenség bekövetkezésének módjaira vonatkozó hipotetikus ítéletek felállítását.²⁶

A bizonyítás megismerési tartalmával összefüggő eljárásjogi kérdések legfontosabbika, hogy az eljáró hatóságok ismereteiket csak bizonyítékokból szerzik-e, vagy módjuk van-e azokra más módon is szert tenni. A kérdést a Be. azzal rendezte, hogy a nyomozó hatóság eszközeit bővítette bizonyítási eszközök létezésének és fellelhetőségi helyének megállapítására irányuló adatszerző tevékenységgel.²⁷

Az adatgyűjtés és feldolgozás során szükséges a rendelkezésre álló adatokból a történésekre, tényekre vonatkozó feltételes logikai ítéletek kidolgozása, melyek fényében az adatgyűjtés irányai meghatározhatók. A rendelkezésre álló adatok által nyitva hagyott lehetőségeket ki kell vizsgálni és a bővülő adatok mögött álló tények összefüggésszerű vizsgálatával a lehetőségek számát csökkenteni kell. Az adatgyűjtés és értékelés e modellje a verziókkal végzett munka. A beszerzett adatok alapján a nyomozó hatóság a bűncselekmény tényeire, vagy annak elemire részletverziókat, a bűncselekmény, mint jelenség megtörténteire pedig általános verziókat állít fel. Verziók felállítására azért van szükség, mert a felderített adatok relevanciáját tisztázandó, vizsgálatra, kiértékelésre szorulnak, a nyomozó hatóságnak pedig minden lehetőségre vonatkozóan rendelkeznie kell egy cselekvési tervvel, amely az adatok irrelevanciájának tisztázását követően kijelöli a nyomozás további irányait.

1.5. A kriminalisztikai és a perrendszerű bizonyítás

A bizonyítás egyszerre lehet gondolati művelet és gyakorlati cselekvés. A nyomozó hatóság eljárása során lényegi különbség figyelhető meg a kriminalisztikai és eljárásjogi bizonyítékrögzítés között. A bizonyítási eszközöket a kriminalisztika ajánlásaival összefüggésben technikai, vegyi, fizikai úton rögzíti, azonban e technikai normák által meghatározott tevékenység nem azonos a bizonyítékok perrendszerű rögzítésének követelményével.

Amellett, hogy a nyomozó hatóság materiálisan, a tartós megismerhetőség céljából rögzíti a bizonyítási eszközöket, szükség van arra is, hogy erre a Be. által előírt eljárási rendben, a törvényes garanciák betartása mellett kerüljön sor. A nem perrendszerűen rögzített bizonyítási eszköz nem válik bizonyítékká, a tárgyalási bizonyítás anyagát semmiképpen nem képezheti, nem alapítható rá törvényes ítélet.

A bizonyítékok összegyűjtése – elsősorban kriminalisztikai értelemben – két munkafázisra osztható, a beszerzésre és rögzítésére. Az esetek jelentős részében a beszerzés el sem különíthető a rögzítéstől, mert ennek elmulasztása a bizonyíték megsemmisülését, vagy hitelességének kétségessé válását eredményezné. Az eljárás későbbi szakaszaiban ugyanis

---

²⁶ Vargha László i.m. 49.

²⁷ Be. 178. - 178/A §§

már nincs lehetőség a bizonyítékok eredeti állapotára vonatkozó visszakövetkeztetésre. E cél szolgálatában áll a nyomozási cselekményekről készítendő jegyzőkönyv-vezetés és jelentéstétel kötelezettsége. Ahhoz hogy a bíróság a bizonyítékok állapotát érzékelhesse, azokat perrendszerűen rögzíteni kell. Ez lehetséges eredetben biztosítással, konzerválással, illetve származékos bizonyíték készítése útján. Származékos bizonyítékot azonban mindig kell készíteni, még az első két módszer esetén is.

A bizonyítékok perrendszerű rögzítésének célja eredetiségük vagy forrásuk igazolása, azonosságuk dokumentálása. Ez lehetséges hitelesítés - hatósági tanúk, bűnjelkenti címkézés, lepecsételés - vagy jegyzőkönyvezés útján.²⁸

A nyomozati bizonyítást a kriminalisztikai és a perrendszerű bizonyítás egysége hatja át. Az egyes bizonyítási cselekmények egységes folyamatot alkotnak, melyben nem különülnek el a materiális és eljárásjogi bizonyítékrögzítés munkafolyamatai, ezért különbségtétel inkább elvi jelentőségű. A helyes gyakorlat abban jelenik meg, amikor a nyomozó hatóság a bizonyítékokat a szakmai szabályok és az eljárásjogi rendelkezések integrált alkalmazásával, módszeresen rögzíti.

A nyomozati szakban folytatott bizonyítás - a bizonyítékok időmúlás miatti elenyészésére tekintettel - alapvető jelentőségű, mivel tükrözi a büntetőeljárás belső és külső funkcióit egyaránt azzal, hogy röviddel a bűncselekmény elkövetése után rögzítésre kerülnek a bizonyítási eszközök. E módon hatékonyabban érvényesíthető az anyagi igazság elérésének igénye. Azáltal pedig, hogy a bizonyítékok perrendszerű rögzítése megtörténik, megvalósul az eljárási garanciák érvényesítése is. Az anyagi igazság érvényre juttatását veszélyeztetné, ha a nyomozó hatóság pusztán felderítené, perrendszerűen azonban nem rögzítené a vádemeléshez szükséges bizonyítékokat, mivel ez a formális igazságok elfogadásának bekövetkezését nagymértékben megnövelné.²⁹

A bíróság meggyőződése az ítéleti bizonyosság alapvető követelménye. Tényekkel bizonyított tényekből a logika törvényei szerint levont következtetések nyomán kell kialakulnia a bíró azon meggyőződésének, hogy a megállapított tényállás objektíve igaz.³⁰ A nem törvényes bizonyítékok azonban nem veszélyeztethetik a valóság feltárását.

A perrendszerű bizonyítás követelménye a törvény konkrét rendelkezéseit és a törvény céljából és rendszeréből levezethető követelményeket ölel fel. A perrendszerűség követelményének generális kerete a Be. 77. §-a, mely a bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során a Be. rendelkezéseinek általános betartásáról rendelkezik, illetőleg a bizonyítási cselekmények elvégzésekor előírja a személyiségi jogok tiszteletben tartását, és a magánéletre vonatkozó adatok védelmét.

A perrendszerűség igénye kiterjed továbbá a bizonyítékok értékelésére is, ugyanis a Be. kizárja bizonyítékok sorából az eljárás alanyai által bűncselekmény útján, más tiltott módon, illetve a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával megszerzett bizonyítékokat.³¹ Amellett, hogy a nyomozó hatóság eljárási kötelezettsége a bizonyítékok perrendszerű rögzítése, az ügyész nyomozás feletti törvényességi felügyelete is a perrendszerű bizonyítás

²⁸ Kertész Imre: A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában, KJK-KERSZÖV, Budapest, 1977.,253-256.

²⁹ Kertész Imre – Pusztai László: Quo vadis büntetőeljárás?, Jogtudományi Közlöny, 1992./3-4.sz.,181.

³⁰ Buzás Huba – Nagy Sándor: A büntetőeljárás új kodifikációja bizonyításelméleti nézőpontból, Magyar Jog 1996./7., 399.

³¹ Be. 78. § (4) bek.

lefolytatását segíti elő. Az ügyész legkésőbb a vádemelés előtt ellenőrzi az egész nyomozati anyagot annak érdekében, hogy meggyőződjön a vádiratban megjelölt bizonyítékok törvényes eredetéről. Ennek keretében megvizsgálja azt is, hogy a bizonyítási eszközök beszerzésekor megtartották-e az azokra vonatkozó törvényes rendelkezéseket, illetve nem korlátozták-e törvénytől gyanúsított és a védő jogait.³²

A perrendszerű bizonyítás követelménye a büntetőeljárás mindhárom fő alanyára és az eljárás minden szakaszára kiterjed. Már a nyomozás során perrendszerű bizonyítást kell folytatni, hogy később a vád törvényes bizonyítékokon nyugodjon, egyébként a nyomozás anyaga nem képes az ügyészben olyan meggyőződést kialakítani, hogy a bíróság a rendelkezésre álló bizonyítékok alapján a terheltet elítéli.

II. A nyomozati ténymegállapítás elméleti háttere

II.1. A ténymegállapítás és bizonyítás összefüggése

A megismerés, bizonyítás, és a ténymegállapítás szorosan összefüggő fogalmak, egymásra épülő kategóriák. A büntetőeljárás feladata az anyagi jog érvényre juttatása a normasértőkkel szemben, mely tevékenység kulcsfontja a megismerés, tehát az elkövetett cselekmény feltárása, a cselekmény büntetőjogi relevanciával bíró elemeinek elkülönítése és bizonyítása. Ez a megismerés teszi lehetővé a tényállás szerű cselekmény minősítését az elkövető megbüntetése érdekében.

A büntető jogalkalmazásnak elejétől a végéig tartó velejárója a megismerés, amelyben a feltárt tényeket igazolni, bizonyítani kell, így a ténymegállapítás csak a bizonyítékok értékelése alapján történhet meg. A jogalkalmazás modellje bizonyításra, ténymegállapításra és a jogkövetkezmények alkalmazására bontható.

A bizonyítás a bizonyítékok összegyűjtését, a hitelt érdemlőségük, ténytartalmuk ellenőrzését és bizonyító erejük megállapítását foglalja magában. Ezzel álláspontom szerint a bizonyítás szakasza le is zárul, mivel a ténymegállapítás már nem része, hanem eredménye a bizonyításnak.

A ténymegállapítás két részre bontható, így a szűkebb értelemben vett ténymegállapításra és a tényállás megállapításra. A szűkebb értelemben vett ténymegállapítás a bizonyítandó tények, bizonyítékok által alátámasztott mértékű megállapítását vagy elvetését jelenti, a bizonyított tények viszonyának meghatározása, kauzális és időrendi sorba állítása pedig a tényállás megállapítás. A megállapított történeti tényállás a minősítés, tehát a jogi értékelés alapja.

Az előkészítő szakban az eljárási feladatok olyan szempontból oszlanak meg, hogy a bizonyítékok összegyűjtése és szűkebb körben a tények megállapítása a nyomozó hatóság feladata, az ügyész pedig az elé tárt bizonyítékokat megvizsgálja, értékeli és megállapítja a történeti tényállást, azt minősíti, majd a vádban a minősítés alapján jogkövetkezmények alkalmazására tesz indítványt.

---

³² 11/2003. (ÜK. 7.) Legfőbb Ügyészi utasítás a vádelőkészítéssel, a nyomozás törvényessége feletti felügyelettel és a vádemeléssel kapcsolatos ügyészi feladatokról (a továbbiakban: VNYUT) 63. § (1) bek.

A ténymegállapítás közvetlen alapja a bizonyítékok értékelése és bizonyító erejük megállapítása. A nyomozati szakban rögzített bizonyítékokat az ügyész, a tárgyalás anyagává tett bizonyítékokat pedig a bíróság egyenként és összességükben szabadon értékeli, és a bizonyítás eredményét az így kialakult meggyőződése szerint állapítja meg. A ténymegállapítás és a tényállás megállapítás tehát a több-kevesebb relációjában ragadható meg. A történeti tényállás a múltbeli történés tényeinek, a törvényi tényállás bizonyítása szempontjából releváns összessége.

A tényállást és az egyes tényeket is kétféleképpen lehet megállapítani, empirikusan, azaz érzéki megismerés, illetve bizonyítás, azaz racionális megismerés útján. A bizonyítás tárgyát jogilag releváns tények képezhetik, így a bizonyítás eredményeképpen e tények pozitív vagy negatív megállapítást nyernek. A ténymegállapítás köre azonban nem feltétlenül esik egybe a bizonyítással. A ténymegállapítás tágabb a bizonyításnál, ugyanis a bizonyítás tárgyhöz nem tartozó - jogilag irreleváns, azonban ténymegállapítási relevanciával rendelkező - tényekre is kiterjed, mivel a nyomozati ismeretszerzés természetéből adódóan a jogilag irreleváns tények folyamatos megállapítását is magában foglalja. A bizonyításon kívül eső ténymegállapítás csak akkor segíti elő a bizonyítást, ha a bizonyítékok beszerzéséhez vezet, ez azonban csak eljárásjogi keretek között lehetséges.³³ A bizonyításon kívüli ténymegállapítás éppen a nyomozati szak sajátossága, ugyanis a felderítés feladata a bizonyítékokra és az elkövetőre vonatkozó adatok beszerzése.

II.2. Ténymegállapítás a nyomozati szakban

A tényfeltárás nyomozati modellje a felderítés és vizsgálat egységeként ragadható meg. A tényfeltárás a felderítés célja, az igazolás pedig a vizsgálati tevékenység feladata. A nyomozás e két szakaszában folyó munka vezet el a feltárt és igazolt tények eljárásjogi hatást kiváltó megállapításához. A nyomozás célja lehetővé tenni a tényállás megállapítását, de nem feladata a tényállás megállapítása, pusztán a múltbeli tények feltárása és igazolása. Az egyes tények feltárásához persze elengedhetetlen a tények dinamikus, összefüggéseiben való szemlélése, így a nyomozati szakban is folyik a tényállás megállapítással rokonítható tevékenység, ez azonban nem azonosítható az ügyész vagy a bíróság hivatali kötelességévé tett – eljárásjogi értelemben vett – tényállás-megállapítással.

A nyomozati ténymegállapítás kétirányú, a nyomozó hatóságnak egyrészt jogilag releváns és irreleváns tényeket is meg kell állapítania, másrészt a jogilag releváns tényeket oly módon kell meghatározni, hogy azokból az ügyész megállapíthassa a történeti tényállást. A nyomozó hatóság a vádemeléshez szükséges mértékben köteles felderíteni a tényállást, a tényállás felderítettségéről azonban az ügyész utólag, a tényállás megállapítás során határoz, ha álláspontja szerint az nem kellően felderített, további nyomozási cselekmények elvégzéséről rendelkezhet, illetve az eset körülményeihez képest a nyomozást felfüggesztheti, megszüntetheti.³⁴

Az ügyészi tényállás megállapítás a vádirat része, mivel a vád csak azáltal válik törvényessé, ha tárgyát meghatározott személy, pontosan körülírt, büntetőtörvénybe ütköző cselekménye képezi. A vádirati tényállást úgy kell megállapítani, hogy az megalapozott és bizonyítható legyen. A vádló a bíróság előtt akkor léphet fel, ha ezt a bizonyítékok ismeretében és birtokában megalapozottan teheti. Ennek érdekében a nyomozásra támaszkodik, amelyben a

³³ Bócz Endre: Kriminálisztika I. kötet, BM Duna Palota és Kiadó, Budapest, 2004.,179.

³⁴ Be. 216. § (1) bek.

vád megalapozásához szükséges tényeket a nyomozó hatóságok az ügyész útmutatásai alapján, vagy önállóan felkutatják és szolgáltatják.³⁵

A nyomozási terv végrehajtásának folyamata a történet tényeire vonatkozó adatok beszerzését, rögzítését, értékelését, és az addig kialakított hipotézisek revideálását foglalja magában, tehát tartalmilag nem más, mint adatok ténybeli, vagy jogi relevanciájának tisztázása. E körben számtalan olyan adat kerül a nyomozó hatóság elé, melyről később kiderül, hogy irreleváns volt. Ez a tevékenység a nyomozás sajátja, mivel a rendelkezésre álló adatok által kijelölt minden lehetőséget meg kell vizsgálni, fel kell deríteni az egyes tények közti kauzális kapcsolatot, ugyanis csak e módon nyerhet megállapítást, hogy a vizsgált jelenségek azonos történet tényanyagát képezik-e.

A nyomozás immanens magját tehát az adatgyűjtés és értékelés adja. Az adatok által kijelölt minden lehetséges irányban kutatást kell végezni, minden lehetőséget meg kell vizsgálni és az egyes tények között kauzális kapcsolatokat kell keresni. A múltbeli történet tényeit felderítve és összefoglalva a nyomozó hatóság látszólag egy történeti tényállást tár az ügyész elé, azonban az ügyész egyrészt kiválogatja a történet jogilag releváns tényeit és azok alapján állapítja meg a vádirati tényállást, másrészt tényállást eljárásjogi értelemben megállapítani csak az ügyész és a bíróság jogosult.

A nyomozó hatóság a múltbeli történet azon az elemeit vizsgálja, amelyek összefüggésbe hozhatók a bűncselekménnyel, de az eljárásjog szerint nincs meg az a lehetősége, hogy a történeti tényállást megállapíthassa, ezért mérlegelő, értékelő tevékenységének eredménye a szűkebb értelemben vett ténymegállapításban kimerül. Az mindenesetre nem vitatható, hogy a bizonyítékok értékelése nemcsak a tényállás, hanem a ténymegállapítás alapját is képezi. A bizonyítékok értékelése két mozzanatra tagolódik, a bizonyítékok egyenkénti, azaz *analitikus* és összességében történő, tehát *szintetikus* értékelésére.

Az analitikus értékelés két aspektusban ragadható meg, egyrészt a bizonyítási eszköz hitelt érdemlőségének vizsgálatában, ez az információs aspektus, másrészt az önmagában vett bizonyítási eszköz által hordozott adattartalom vizsgálatában, ez a ténybeli aspektus. Az értékelés információs aspektusa a bizonyíték minőségi jellemzőit, a ténybeli aspektusa pedig a mennyiségi jellemzőit veszi alapul.

A fenti mozzanatok együttes megvalósulása eredményezi a bizonyító erő megállapítását. A bizonyító erő a bizonyítási eszköz azon tulajdonsága, melynek folytán az ügyész, vagy a bíróság meggyőződésének befolyásolására alkalmas.³⁶ Büntetőeljárás jogunk már az első komoly kódextól, a bűnvádi perrendtartástól fogva a bizonyítékok szabad értékelésének elvét hirdeti. A bizonyítékok értékelésének elvi jelentőségű princípiuma az *in dubio pro reo*. E követelmény az ártatlanság vélelméből vezethető le, mely már a bűnvádi perrendtartás rendszeréből is következett, habár a törvény kifejezetten nem rendelkezett felőle, tehát *expressis verbis* az 1973-as Be. óta tételezett bizonyítási alapelv. Az ártatlanság vélelméből fakad a bizonyítási kötelezettségre vonatkozó követelmény is. A bizonyítandó tényt úgy és annyiban kell megállapítani, ahogy azt a rendelkezésre álló bizonyítékok lehetővé teszik. Ez az alapja annak, hogy a gyanúsításban foglalt tényállás és minősítés, valamint a vádirati tényállás és minősítés is eltérhet. Ahogy a megismerés folyamata a büntetőeljárásban előrehalad és újabb bizonyítékok kerülnek a hatóság látóterébe, lehetősége nyílik az

³⁵ A Be. 2. §-ához fűzött indokolás

³⁶ Móra Mihály: A bizonyítás fogalma, tárgya és a bizonyítékok mérlegelése a büntetőeljárásban, Jogtudományi Közlöny, 1960/12.sz., 664.

ügyésznek arra, hogy kétséget kizáróan újabb tényeket állapítson meg, amelyek a minősítésre is kihatnak. Épp e jelenség adja az alapját gyanúsított folytatólagos kihallgatásának abban az esetben, amikor a megváltozott gyanúsítás közlése céljából idézik.

A ténymegállapítás és a tényállás megállapítás a jogi értékelés alapját képezi, melyet a bizonyítékok egybevetése alapján végez az ügyész. Csak konkrét tények megállapítása után lehetséges a jogkérdésekben állást foglalni, azonban arról sem szabad megfeledkezni, hogy a büntetőjog absztrakt módon meghatározza a megállapítandó tények körét, ennyiben a jogi értékelés már menet közben is befolyásolja a ténymegállapítást.³⁷ A jogkérdésekben való állásfoglalás - tehát a minősítés - csak a ténykérdések pontos és teljes feltárását követően lehetséges. Ehhez azonban szükséges, hogy a tényállás megállapításához szükséges tényeket a nyomozó hatóság a vádemelési szakba jutásig megállapítsa és a tényállás részét képező tények perrendszerű bizonyítékokkal bizonyítást nyerjenek.

II.3. A nyomozó hatóság bizonyítékértékelő tevékenysége

A Be 77.§ (1) bekezdése a bizonyítás fogalmába sorolja a bizonyítási eszközök felderítését, összegyűjtését és biztosítását, mely tevékenység egybevág a nyomozás lényegével. A Be. 164.§ (2) bekezdése a nyomozás szabályanyagának első normájaként, alapvető rendelkezés címmel úgy rendelkezik, hogy a nyomozás során fel kell deríteni a bűncselekményt, az elkövető személyét, fel kell kutatni és biztosítani kell a bizonyítási eszközöket. A tényállást oly mértékben kell felderíteni, hogy a vádló dönthessen arról, vádat emel-e. Ez a törvényi rendelkezés szövegekörnyezetéből és rendszerbeli elhelyezéséből adódóan a nyomozás célját jelöli meg.

A bizonyítás integrált elméletéből kiindulva a bizonyítás fő mozzanata a bizonyítékok értékelése. Az 1973-as Be.-vel szemben az új Be. kizárja a bizonyítékok értékeléséből a nyomozó hatóságokat. A Be. e szabályának helyességét illetően megoszlanak a vélemények. Egyrészt e felfogás érvényesítése azt jelentené, hogy a bizonyítási eszközök a nyomozás során mérlegelés nélkül kerülnek felhalmozásra.³⁸ Ha a nyomozó hatóság csupán felhalmozná a bizonyítási eszközöket, az előkészítő eljárás rendeltetése sem teljesülne, mivel a bíróságnak „quasi” olyan széleskörű vizsgálatot kellene folytatnia a tárgyaláson, melyre az ügyteher figyelembevételével sem ideje, sem lehetősége nincsen. Másrészt a kriminalisztikai bizonyítékgyűjtésre vonatkozó szakmai szabályok a bizonyítási eszközök tervszerű begyűjtését, vizsgálatát írják elő, mely a szelekcióból adódóan számol a nyomozók bizonyítékértékelő tevékenységével. Harmadrészt a nyomozás során végzett útkeresés lényege bizonyításelméleti szempontból abban áll, hogy a bűncselekménnyel összefüggésben felmerülő adatokat a nyomozó hatóság eljáró tagja megvizsgálja és első körben önmagát győzi meg relevanciájukról. Ez a fajta önmeggyőzés a nyomozás során végig jelen van, immanens része a nyomozói munkának, melyet a ténymegállapítás ugyanúgy jellemez, mint a bizonyítási eszközök összegyűjtése.

A Be. Említett normája azzal a 2002/1994 Kormányhatározat által felállított koncepcióval áll összhangban, miszerint a nyomozás jelentőségét csökkenteni kell a bírósági tárgyalás javára, illetve a kontradiktórius elemeket erősíteni kell az eljárásban, csak éppen nem a nyomozó hatóság mérlegelésének törvényszövegből történt kivétele szolgálja az elérni kívánt célt. A nyomozó hatóság mérlegelési jogkörének - így bizonyítékértékelésének -

³⁷ Tremmel i.m. 46.

³⁸ Katona Géza: A bizonyítás és a nyomozás egyes kérdései az új Be. tükrében, Magyar Jog, 2004/9, 530.

annulálására irányuló jogalkotási elvárás önmagában logikai és jogi képtelenség lenne. A következőkben a feljelentés elbírálását, a nyomozás felfüggesztését, megszüntetését, és a nyomozási terv végrehajtásával kapcsolatos tevékenységeket megvizsgálom abból a célból, hogy megállapítást nyerjen, mi is a nyomozó hatóság mérlegelő tevékenységének tartalma, e tevékenység megfeleltethető-e a bizonyítékok értékelésének, így vonatkozhat-e rá a Be. fent említett szabálya.

II.3.1. A feljelentés elbírálása

Feljelentés minden olyan, formához nem kötött - a büntetőeljárás megindítására vagy lefolytatására jogosult szerv vagy más hatóság, illetve a bíróság tudomására hozott - közlés, mely meghatározott vagy ismeretlen személy által elkövetett bűncselekmény gyanújára utaló tényállítást, illetve adatot tartalmaz.³⁹

Már a feljelentés felvételekor szerephez jut a nyomozó hatóság mérlegelése, ugyanis pontosan e mérlegeléstől függ az eljárás megindítása, célja hogy kiszűrje az olyan ügyeket, amelyek tárgyát bűncselekmény képezi.⁴⁰ Amennyiben a feljelentésből nem tűnik ki bűncselekmény gyanúja, vagy valamely elutasítási ok észlelhető, a feljelentést el kell utasítani. A feljelentést a nyomozó hatóság bűncselekmény hiánya, gyanú hiánya, jogerősen elbírált cselekmény, halál, kegyelem, elévülés okából, magánindítvány, feljelentés, kívánat hiánya és gyermekkor miatt önállóan is elutasíthatja.

A feljelentés felvétele felkészültséget igényel az eljáró hivatalos személy részéről, mivel a feljelentők általában nem olyan kontextusban adják elő kérelmüket, ahogyan az a büntetőeljárás megindításához szükséges, mivel számtalan indifferens tényt helyeznek előtérbe, míg a cselekménnyel kapcsolatos releváns tényeket külön, célzott kérdésfeltevés útján lehet csak felszínre hozni. A feljelentésben közöltek azonban nem feltétlenül győzik meg a nyomozó hatóság eljáró tagját arról, hogy az ügy alkalmas a büntetőeljárásra. Erre szolgál a feljelentés kiegészítés intézménye, melynek során a nyomozó hatóság hivatalból adatszerező tevékenységet végez abból a célból, hogy a feljelentésben közölteket megerősítse a gyanú szintjéig, így azt követően lehetősége nyílik arra, hogy a büntetőeljárás megindítása felől megnyugtatóan állást tudjon foglalni. Ezért a nyomozás elrendelése, illetőleg feljelentés elutasítása tárgyban hozott döntés is az előadott tények mérlegelését jelenti, habár itt még nem a szó szoros értelmében vett bizonyításról beszélhetünk. A nyomozó hatóság az eljárásnak ebben a szakában még nem rendelkezik kialakult állásponttal a tényállásról, így ekkor még nincs szó célirányos bizonyítási tevékenységről, mivel lényegében puhatolás folyik a bűncselekmény és az elkövető meghatározására.⁴¹ A feljelentéskor keletkező gyanú az ismeret olyan alacsony foka, amely még a feltételezés szintjén áll, így ahhoz hogy a nyomozó hatóság bűncselekmény megtörténtét feltételezze, nem szükséges bizonyítás, hanem elegendő a valószínűsítés is. A feljelentés elutasítása a Be. olyan jogintézménye, mely éppen arra hivatott, hogy kiszűrje azon ügyeket melyek alkalmatlanok a büntetőeljárás megindítására, ezért kell a feljelentés elutasítása okainak magából a feljelentésből kitűnnie.

---

³⁹ 23/2003. (VI. 24.) BM-IM együttes rendelet a belügyminiszter irányítása alá tartozó nyomozó hatóságok nyomozásának részletes szabályairól és a nyomozási cselekmények jegyzőkönyv helyett más módon való rögzítésének szabályairól 100. §

⁴⁰ A második ilyen sarkalatos pontja a nyomozásnak a vádemelés, ami perkapu is egyben a vád a bíróság peres eljárásának alapja. A vádemelés körében hozható döntések között az ügyésznek lehetősége nyílik az eljárást megszüntetni, illetve élni a diverzió eszközeivel.

⁴¹ Jármái Tibor i.m. 59.

A feljelentést a Be. indokolása alapján a nyomozó hatóság azon okok alapján utasíthatja el, melyek megítélése nem jelent nehézséget. A büntethetőséget kizáró okok megállapítása a gyermekkor kivételével már olyan jogi szaktudást igénylő kérdések, melyek felvethetik a bizonyítás szükségességét. Ezek kivételével minden ok egyszerűen mérlegelhető a nyomozó hatóság részéről is. Ha a feljelentett cselekmény jogi megítélése bonyolult és nehézségekkel jár, ezen okra hivatkozással még az ügyész sem utasíthatja el a feljelentést.⁴²

A törvényi indokolás is jelzi, hogy a nyomozó hatóság mérlegelési jogköre az egyszerűbb megítélésű, bizonyítást nem igénylő kérdésekre terjed ki. Tekintettel arra, hogy a nyomozati szakban még nem beszélhetünk bizonyításról, a hatóság mérlegelő tevékenysége nem irányulhat a bizonyítékok értékelésére.

II.3.2. A nyomozás felfüggesztése, megszüntetése

Amennyiben elrendelik a nyomozást, erről egy olyan hivatalos feljegyzés készül, melyben meg kell jelölni, milyen bűncselekmény miatt indult meg a nyomozás.⁴³ A feljelentésből, vagy a hatóság hivatalos tudomását képező adatokból máris logikai következtetéssel el kell jutni odáig, hogy a történeti tényállás - azaz a feljelentés tartalma - milyen bűncselekmény törvényi tényállásai elemeit foglalja magában. A nyomozás elrendelésekor fennálló minősítés során mérlegelni kell a nyomozás megindításának alapjául szolgáló tények, adatok közötti összefüggést és relevanciát, amely vitathatatlanul a nyomozó hatóság mérlegelési feladata. Azonban e mérlegelés az eljárás későbbi szakaszaiban végzett mérlegeléshez képest eltölpül, mivel világos, hogy a nyomozás elrendelését követően felderítésre kerülő bizonyítékok a minősítést megváltoztathatják. Az ügyészt a nyomozás elrendelésekor kialakított minősítés nem köti, sőt a vádirati minősítést is módosíthatja a bírósági szakban oly módon, hogy a vádat ki is terjesztheti, ha úgy látja, hogy a vádlott a vád tárgyává tett bűncselekményhez képest más bűncselekményben bűnös, vagy más bűncselekményben is bűnös.⁴⁴

A nyomozó hatóság a bizonyítékok összegyűjtése után és mellett is folytat értékelő tevékenységet annak érdekében, hogy megállapítsa; van-e helye további eljárásnak, vagy a nyomozást fel kell-e függeszteni, meg kell-e szüntetni. Ez annyit jelent, hogy a nyomozás során nemcsak a bizonyítékok összegyűjtése történik, hanem a nyomozó hatóság határozatokat hoz.⁴⁵

A kérdés a továbbiakban az, hogy a nyomozó szerv e határozatai mögött milyen mélységű ténymegállapítás húzódik és e tevékenység alapját képezheti-e a bizonyítás? A nyomozó hatóság önállóan felfüggesztheti a nyomozást, ha a gyanúsított ismeretlen helyen vagy külföldön tartózkodik, ha az elkövető kiléte a nyomozásban nem volt megállapítható, ha jogsegély iránti megkeresés külföldi hatóság általi teljesítése szükséges, vagy ha a kábítószer-élvező gyanúsított önként alávetette magát a függőséget gyógyító kezelésen, más ellátáson vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson való részvételnek.

A felfüggesztő határozatot az ügyésznek haladéktalanul meg kell küldeni azért, hogy a határozat törvényességét megvizsgálja és törvénytétés esetén hatályon kívül helyezze.⁴⁶

---

⁴² A Be. 174. §-ához fűzött indokolás

⁴³ Be. 170. § (2) bek.

⁴⁴ Be. 310. § (1) bek. és VNYUT 42. § (1) bek.

⁴⁵ Móra Mihály i.m. 665.

⁴⁶ Be. 189. § (1) bek.

A nyomozás felfüggesztése, és folytatása körében hozott határozatokról elmondható, hogy az alapul fekvő okok olyan ténykérdések, melyek nem igényelnek bizonyítást, mert a nyomozás állásából tényszerűen következnek. A felfüggesztés nyomozó hatósági kompetenciába tartozó esetei kívül esnek az eljárásjogilag releváns tények körén, fennállásuk vagy hiányuk ténykérdés, fennállásuk vizsgálata egymozzanatú megállapításnak feleltethető meg, tehát az e körben végzett mérlegelés kapcsán nem beszélhetünk bizonyításról így a bizonyítékok értékeléséről sem.

A nyomozást a nyomozó hatóság önállóan megszüntetheti azokon a jogcímeken, amelyeken a feljelentést elutasíthatta volna. A megszüntetési jogcímek annyiban különböznek a feljelentés elutasításának jogcímeitől, hogy a feljelentés elutasításához bűncselekmény gyanújának hiánya, a nyomozás megszüntetéséhez bűncselekmény megállapíthatóságának hiánya szükséges, illetve új elem a magánindítvány, kívánat, feljelentés hiánya esetében azok pótolhatatlansága. A nyomozó hatóság megszüntető határozatát szintén megküldi az ügyésznek, aki a határozat törvényességét megvizsgálja, és a törvénytörő határozatot hatályon kívül helyezi, más határozatot hoz, vagy a nyomozás folytatásáról rendelkezik.⁴⁷ A megszüntető határozat, tehát a jogcímek azonosságából adódóan osztja a feljelentés elutasítására tett megállapításokat.

II.3.3. A nyomozási feladatok végrehajtásával kapcsolatos mérlegelési tevékenység

A nyomozó hatóság mérlegelési tevékenysége különösen a nyomozás tervezésével és a terv végrehajtásával összefüggésben köthető a bizonyítékok értékeléséhez, amikor a már felvett bizonyítás alapján el kell dönteni, hogy szükséges-e további bizonyítás felvétel, vagy már elég adat áll-e rendelkezésre az ügy által megkívánt bizonyítandó tények ügyész általi bizonyításához.

A nyomozás összetett tevékenység, mely szerteágazó feladatokat fog össze. E feladatok végcélja a tényállás tisztázása, az elkövetők személyének felderítése, illetve felelősségre vonásukhoz szükséges bizonyítékok összegyűjtése. E végcél elérése a nyomozati cselekmények ésszerű megtervezését és tervszerű végrehajtását feltételezi.

A nyomozás tervezése egy olyan gondolati tevékenység, mely ésszerűen és az erőforrások célszerű felhasználása útján teljesíti a nyomozás céljait. A nyomozási tervet funkcionálisan jellemzi a dinamizmus. A megtervezett nyomozati cselekményeket minden új adat felmerülése után felül kell vizsgálni, ugyanis a nyomozás során minden adat - akár törvényesen beszerzett akár nem - hatással lehet a gyanúra, vagy a bizonyítékok értékelésére és nyomozati cselekményeket alapozhat meg, vagy azokat éppen okafogyottá teheti. A múltbeli cselekmények rekonstruálása és bizonyítása természetéből adódóan magában hordozza a tények, adatok, bizonyítékok relatív, egymástól függő vizsgálatát, melyben a későbbi ténymegállapítások felülírhatják a korábbiakat. A nyomozás tervszerű végrehajtása a bűncselekménnyel összefüggő adatok összegyűjtéséből, az adatok elemzéséből és értékeléséből, így ezek alapján nyomozási verziók felállításából, e verziók újonnan beszerzett adatok fényében történő vizsgálatából és szükség szerint revideálásából áll. A nyomozás során adatokat kell beszerezni, azokat meg kell vizsgálni, fel kell térképezni és meg kell jelölni a jogilag releváns tények körét, be kell szerezni az e tények bizonyítására alkalmas bizonyítási eszközöket, a bizonyítási eszközök által hordozott információ

---

⁴⁷ Be. 190. § (2) bek. és VNYUT 43. §

függvényében nyomozási verziókat kell felállítani és a továbbiakban ezeket kell alátámasztani vagy kizárni.

Ez a ciklikus tevékenység, mely az újonnan felmerült adatok függvényében a korábbi adatok újbóli vizsgálatával jellemezhető, szükségszerűen igényli a bizonyítási eszközök és a bizonyítékok vizsgálatát, értékelését, tehát az értékelő tevékenység meghatározza a nyomozás további irányait.

Nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy a nyomozó hatóság és az ügyész, illetve a bíróság mérlegelése között mennyiségi és minőségi különbségek vannak. A nyomozó hatóság a bíróságnál szélesebb körben vizsgálódik, eleinte a számtalan változó tényező miatt nem is végez célirányos kutatási tevékenységet. Ezért a bizonyítékok értékelése folyamatos tevékenység, mely az ügy előrehaladásával egyidejűleg történik, alanya a nyomozó hatóság és az ügyész.

A tárgyalás szűk idő és térbeli korlátai miatt alkalmatlan arra, hogy a bizonyítékok eredeti rögzítésére, szelektálására, felvételére, majd értékelésére szolgáljon. Éppen ezért kell megelőznie egy olyan eljárási szakasznak, melynek célja a bizonyítékok perrendszerű összegyűjtése. Ez a mennyiségi különbség a bíróság előtti bizonyítás során végzett bizonyítékértékelés és a nyomozati bizonyítékértékelés között. A nyomozást döntően az összegyűjtés, a tárgyalást pedig az ütköztetés, mérlegelés jellemzi. A minőségi különbség abban rejlik, hogy a bíró jogerősen, a véglegesség igényével értékeli bizonyítékokat, az ügyész bizonyítékértékelése pedig a nyomozás feletti rendelkezésből adódóan a nyomozó hatóság vonatkozásában felülbíráló jellegű, sőt a bizonyítékok értékelésre alapítva a történeti tényállás megállapítás joga is az ügyészt illeti meg.

A nyomozás feletti rendelkezési jog tartalmát tekintve azt jelenti, hogy a nyomozás során a végső döntést mindig az ügyész hozza, ugyanis ez a nyomozó hatóság és az ügyész kontinentális modell szerinti kapcsolatának lényege, így a nyomozók és az ügyészek bizonyítékértékelése minőségileg különbözik.

Az ügyész fő feladata a vádképviselés, ezért minden egyes döntésének - melyet a bizonyítékok vonatkozásában hoz - komoly jogkövetkezményei vannak a bírósági eljárásra nézve. A vádat alátámasztó bizonyítékokat az ügyész olyan pszichikus megfontolás alapján értékeli, hogy azok meggyőzik-e a bíróságot a vád megalapozottságáról, a vádlott bűnösségéről. Amennyiben arra a következtetésre jut, hogy nem, még az iratismertetést követően is további nyomozati cselekményeket végezteshet.⁴⁸

Az ügyész rendelkezik a nyomozásról, ő maga nyomoz vagy nyomoztat. Ha nyomoztat, akkor a nyomozás törvényessége feletti felügyeletet gyakorol, ami a nyomozó hatóság rendszeres jelentési kötelezettsége útján biztosítható. Az ügyész elrendelheti a nyomozást, vagy a feljelentés kiegészítését, a nyomozó hatóságot eljárási cselekmények határidőn belüli elvégzésére utasíthatja, a nyomozási cselekményeken jelen lehet, a nyomozás iratait megismerheti, azokat bármikor be is kérheti, a nyomozó hatóság határozatait megváltoztathatja, hatályon kívül helyezheti, sőt a legfontosabb határozatokat - feljelentés elutasítása, nyomozás felfüggesztése, nyomozás megszüntetése - a nyomozó hatóság csak akkor hozhatja meg, ha az ügyész ezt nem tartja fenn magának. Az ügyésznek arra is joga van, hogy a nyomozó hatóság által végzett nyomozást bármikor magához vonja.⁴⁹

---

⁴⁸ Be. 216. § (1) bek. a) pont

⁴⁹ Be. 28. § (4) bek.

Ez a modell szemlélteti, hogy a nyomozati döntések végső soron az ügyész kezében összpontosulnak, ezért ha automatikusan a nyomozó hatóság bizonyítékértékelő tevékenységét nem is zárjuk ki, a nyomozás során a végső döntés mindig az ügyészé. Olyan eljárásjogi jogkövetkezmények mellett, mint az ügyész vagy a bíróság, a nyomozó hatóság soha nem értékeli bizonyítékokat. A nyomozó hatóság bizonyítékértékelése soha nem végleges jellegű, mivel az ügyész bármikor nyomozati cselekmény elvégzésére utasíthatja, ezáltal felülbírálván a nyomozás további irányaira vonatkozó döntését.

Végül a legfontosabb érv a nyomozó hatósági és ügyészi bizonyítékértékelés minőségi elkülönítésére, mely a rendelkezési jogból levezethető, hogy a nyomozás feladata lehetővé tenni a történeti tényállás megállapítását, azonban a nyomozó hatóságnak nem feladata a tényállás megállapítása. Ki kell derítenie a történéseket azok tényelemeinek összegyűjtése útján, azonban feladata ezzel le is zárul. A történeti tényállás megállapítására legfeljebb javaslat tételi joga van, de a történeti tényállás (vádirati tényállás) megállapítása az ügyész monopóliuma.⁵⁰

A fent leírtakból levonható a következtetés, habár a nyomozó hatóság bizonyítékokkal végzett munkájában is jelen van a mérlegelés, mégis le kell szögezni, hogy a Be. bizonyítékértékelésre vonatkozó szabálya nyelvtanilag értelmezve képtelenséghez vezet. Rendszertani és célelvű értelmezésben azonban helytálló, mivel a bizonyítékok értékelése az ügyészi és bírói munka lényege, a nyomozó hatóság tevékenysége döntően a bizonyítékok felkutatására, összegyűjtésére és rögzítésére terjed ki. Ez összefügg azzal a Be. előkészítése során lefektetett kodifikációs törekvéssel, hogy a tárgyalás szerepét növelni kell. A nyomozás a Be. rendszere alapján nemcsak a tárgyalási szaktól különül el, hanem a vádemeléstől is. Hagyományosan a nyomozás végének az iratismertetést szokták tekinteni, ezt követően az ügy a vádemelési szakba lép át.

A nyomozó hatóság döntési jogköre egyszerűbb, jogi szaktudást, bizonyítást nem igénylő kérdések elbírálására terjed ki. Az a tény, hogy a nyomozó hatóság határozatokat hoz, a döntést és a mögötte rejlő mérlegelést mutatja, azonban a bizonyítás felvételben a nyomozó hatóság mérlegelési tevékenysége nem a bizonyítékok bizonyító erejének megállapításában, hanem a bizonyítékok eljárási szabályoknak megfelelően történő rögzítésében merül ki. A Be. említett szabályának lényege álláspontom szerint az, hogy minőségileg és mennyiségileg elkülönítse egymástól az ügyész és a bíróság bizonyítékok értékelésében megjelenő tevékenységét a nyomozó hatóságétól.

Záró gondolatok

A bizonyítás - így a bünygyi bizonyítás is - egy komplex, többoldalú folyamat, melynek jellegéből adódóan kulcselemét képezi a megismerés, a múltbeli tények feltárása és igazolása. A megismerés a bűncselekményre, mint egyszeri múltbeli tényre irányul, így ennek körülményeit kell a jelenből a kauzalitás fonalán visszafelé haladva megismerni. A megismerés tényekre, mint a valóság objektív létezőire irányul, ezért a bünygyi bizonyítás szükségképpen ténybizonyítás is. A bünygyi megismerés legfontosabb eszköze a kriminalisztika eszköztára, mely a múlt tényeinek megismerhetőségét hirdetve, technikai és taktikai eszközöket állít a bizonyítékok felkutatásának szolgálatába. Az egyes bizonyítékok

---

⁵⁰ Bócz Endre: A büntetőeljárásbeli bizonyítás néhány szemléleti és elméleti kérdése, Magyar Jog, 2008/2. sz. 79.

általában nem az egész múltbeli tényre, hanem annak egy elemére vonatkoznak, tehát közvetett bizonyítékok. Ez alapján a múltbeli tények a maguk egészében több közvetett bizonyíték zárt logikai láncával alátámasztva ismerhetők meg.

Az eljárási törvény a bizonyítást döntően a tárgyalási szakra helyezi, mivel a büntetőjogi felelősség elbírálása céljából felvett bizonyításra külön bírósági eljárási formát, a tárgyalást rendeli. Egyéb esetekben elegendő nyilvános ülést tartani. Azt nem szabad azonban elfelednünk, hogy a törvény a bizonyítás fogalmába sorolja a bizonyítékok felhasználásán kívül azok felderítését, összegyűjtését, biztosítását és felhasználást is, amikor a bizonyítás törvényességéről rendelkezik. Ezek a feladatok viszont döntően a nyomozás szakára esnek. Általános tétel, hogy a nyomozás során útkeresés, személy és tárgykutatás folyik. A megismerési folyamat a nem tudástól fokozatosan koncentrálódik a tudás felé, ahogy a nyomozó hatóság egyre több bizonyítékot tár fel.

Az adatok beszerzése és értékelése tervszerű módszereket igényel, amelyek a nyomozási tervben kapnak formai keretet. A nyomozási terv végrehajtása folyamatos szellemi munkát, mérlegelést jelent, mely kiterjed a bizonyítékokra is, ez azonban nem említhető egy lapon az ügyész és a bíróság bizonyítékértékelő tevékenységével. Minőségi és mennyiségi különbségek választják el egymástól a kétfajta mérlegelést. Ez az alapja a törvény azon rendelkezésének mely a bizonyítékok értékeléséből kizárja a nyomozó hatóságot. Ez önmagában nem jelenti azt, hogy a nyomozó hatóság nem értékeli a bizonyítékokat, azonban értékelése csak a nyomozás tervezésére - melyről a törvény nem rendelkezik - van kihatással, az ügyész és a bíróság értékelő tevékenysége azonban komoly eljárásjogi következményekkel jár. Az ügyész értékelése és ténymegállapításai határozzák meg a bírósági bizonyítás irányát, a bíróság pedig a végrehajthatóság, megváltoztathatlanság és az igazság erejével – és terhe mellett – értékeli a bizonyítékokat és vonja le ténymegállapításait.

A jogalkalmazási folyamatban a bizonyítást a ténymegállapítás követi, habár a bizonyítás távlati célja az anyagi igazság keresése, ez csak a tények valóságnak megfelelő megállapításával lehetséges. A bizonyítás ebből adódóan a ténymegállapítás feltétele.

A nyomozó hatóság tehát a múltbeli történéseknek azokat az elemeit vizsgálja, amelyek összefüggésbe hozhatók a bűncselekménnyel, de az eljárásjog szerint nincs meg az a lehetősége, hogy a történeti tényállást megállapíthassa, ezért mérlegelő, értékelő tevékenységének eredménye a ténymegállapításban kimerül. A ténymegállapításban is megfigyelhető tehát egyfajta funkciómegosztás, mely a bizonyítási feladatok megoszlásából vezethető le.

Összegzésképpen elmondható, hogy a nyomozás egy előkészítő eljárás, mely törvénybeli elhelyezkedéséből adódóan és kodifikált szabályanyaga alapján az ügyész tájékoztatását szolgálja. A nyomozati szakban is folyik bizonyítás, melynek tartalma a bizonyítékok vádemeléshez szükséges mértékű összegyűjtésében testesül meg. A nyomozó hatóság bizonyítási szerepe a tényfelderítési monopólium, valamint alapvető eljárási célja a tényállás és az elkövető felderítése. Ehhez biztosítja azokat a technikai és szakmai ismereteket és eszközöket, melyek kizárólagosan állnak rendelkezésére.